

DUG‘LATLARNING ETNIK SHAKLLANISH JARAYONIDAGI YONDOSHUVLAR

Erkinov Suhrobbek

Toshkent amaliy fanlar universiteti Tarix va filologiya fakulteti

Tarix yo‘nalishi 302-guruh talabasi

Annotatsiya: *Dug‘latlarning etnik shakllanish jarayoni haqida manbalardagi ma’lumotlarning ozligi bois dug‘lat amirligining nafaqat etnik shakllanish tarixi balki, XIV-XV asrlardagi ichtimoiy siyosiy tarixining yoritilishi ham tadqiqotchi olimlarning oldida turgan masalalardan biri hisoblanadi. Shu boisdan, ushbu maqolada Dug‘latlarning etnik tarixi haqidagi ba’zi yondoshuvlar ko‘rib chiqildi.*

Kalit so‘zlar: *Dug‘lat, Dulu, Rashid ad-Din, Yettisuv, G‘arbiy turk xoqonligi, Chig‘atoy ulusi, Manglay Suba, Budanjar Duklan.*

KIRISH

Dug‘latlar XIII-XVI asrlarda Markaziy Osiyoda mavjud bo‘lgan sulolalarning ijtimoiy, siyosiy tizimida o‘z mavqeiga ega bo‘lgan davlatdir. Shuning bilan birga Dug‘lat etnonimining shakllanish jarayoni nafaqat chet el balki, mahalliy tadqiqotchilarimiz tomonidan ham munozaralidir. Mazkur etnonimning Dug‘latlarning asli turkiy qabilalar negizida yoki mo‘g‘ul urug‘lari asosida shakllangani haqida turli qarashlar mavjud. Shu boisdan dastlab Chig‘atoy ulusi tarkibida, keyinchalik Temuriylar saltanatida o‘z mavqelariga ega bo‘lib kelgan dug‘latlar asli qaysi xalqlardan kelib chiqqanligini aniqlash mazkur maqolaning bosh mavzusi etib belgilandi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Dug‘latlat¹ XIII asrlardan Chig‘atoy ulusining sharqiy mintaqalarida yashovchi yetakchi urug‘ vakillaridan biri hisoblangan. Bu qabilaning etnik

¹ Dug‘lat – duklat, doglat, dulat mo‘g‘ullarning nirun bo‘limi tarkibiga kirgan qabilalardan biridir. Dug‘lat urug‘i (qoz. Dulat, Dulat, ma’nosi “shafqatsiz yoki vahshiy jangchi”; mo‘g‘ulcha: Dolud/yettilik, Dolo/yetti;

protomo‘g‘ulcha: Doluga, Dolugad; Dulg‘at; xitoycha: 杜格拉特 [Dù gé lā tè]) mo‘g‘ul (keyinchalik turk-mo‘g‘ul)

shakllanish jarayonlari haqida manbalar mavjud, ammo ulardagi ma'lumotlar juda qisqa. Shu boisdan, zamonaviy tadqiqotchilar tomonidan Dug'latlar asli turkiy yoki mo'g'ul bo'lgani haqida aniq xulosalar yo'q. Dulu va dug'lat urug'lari bir xalq negizida shakllanganmi degan munozarali g'oyalar ham mavjud. Dug'lat amirligi haqida ma'lumot beruvchi manbalardan Rashid ad-Din², Mirzo Muhammad Haydar³, Mirzo Ulug'bek⁴, Zahriddin Muhammad Bobur⁵, Abulg'azi Bahodirxon⁶, va zamonaviy tadqiqotchilardan V.V.Bartold⁷, N.A.Aristov⁸, N.I.Berezin⁹, L.P.Potapov¹⁰, M.M.Butt¹¹, O.Q.Qorayev¹² shuningdek, mahalliy tadqiqotchilardan K.Shoniyozov¹³, A.Asqarov¹⁴, R.R.Alimova¹⁵, S.Ulashova¹⁶ va shu kabilarning tadqiqotlaridan o'rin olgan katta-kichik hajmdagi ma'lumotlardan keng foydalanildi.

Dug'latlarning etnik shakllanish jarayonlari haqidagi ilk ma'lumotlar Rashid ad-Dinda uchraydi. Unda mahalliy mo'g'ul qabilalari ikki guruhga ajratilib ularning bir guruhi Arabiston, Hindiston, Xitoy hududlariga tarqalgani haqida aytib, ikkinchi guruhni bir qator qabilalar misolida tasniflaydi¹⁷. Jumladan, Katakini, Xartakan,

14-16-asrlarda g'arbiy Tarim havzasidagi, hozirgi Shinjondagi bir qancha shaharlarning merosxo'r vassal hukmdorlari sifatida Chag'atoy xonlariga xizmat qilgan urug'.

² Рашид ад-дин. Сборник летописей / перевод с персидского О.И.Смирновой, примечания Б.И.Панкратова и О.И.Смирновой. Под редакцией проф. А.А.Семёнова. Т. I-III. М., Л.: Наука, 1956-1963.

³ Мирза Мухаммад Хайдар. Тарих-и Рашиди / Введение, перевод с персидского А.Урунбаева, Р.П.Джалиловой, Л.М.Епифановой. – Т.: Фан, 1996. – 726 с.

⁴ Мирзо Улугбек. Тўрт улус тарихи. (Б.Ахмедовнинг кириш сўзи изоҳлари ва таҳририда; Форс тилидан Б.Ахмедов ва бошқ. Тарж./ – Т.: Чўлпон, 1993. – 352 б.

⁵ Бобурнома. Захириддин Мухаммад Бобур. Тахрир ҳайъати А.Қаюмов, Х.Султанов, Б. Алимов ва бошқ.; Халқаро Бобур фонди. – Т.: "O'qituvchi" НМИУ, 2008. – 288 б.

⁶ Баҳодирхон А. Шажарайи турк: Ўрта ва катта мактаб ёшидаги болалар учун /Масъуд муҳаррир ва сўзбоши муаллифи Б.А.Ахмедов;/ – Т.: Чўлпон. 1990. – 192 б.

⁷ Бартольд В.В. Двенадцать лекций по истории турецких народов Средней Азии; Карлуки; Дуглат; Образование империи Чингиз-хана; История турецко-монгольских народов; Тюрки. Соч. Т. V. – М., 1968. – 752 с.

⁸ Аристов Н.А. Заметки об этническом составе тюркских племен и народностей и сведения об их численности // "Живая старина", вып. III-IV. – СПб., 1896. 291-300– с.

⁹ Березин И. Очерк внутреннего устройства улуса Джучиева // Труды восточного отделения Императорского археологического общества. № 8. – СПб., 1864.

¹⁰ Потапов Л.П. Этнический состав и происхождение алтайцев. Историко-этнографический очерк. / Отв. ред. А.П.Окладников. – Л.: Наука, 1969. – 196 с.

¹¹ Murad Butt. The Tarikh-i-rashidj. Edited by N. Elias & Translated by E. Denison Ross. – Karakoram Books. – P. 440.

¹² Караев О.К. Чагатайский улус. Государство Хайду. Могулистан. – Бишкек, 1995. – 160 с.

¹³ Шонийзов К.Ш. Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни. – Т.: Шарқ, 2001. – 463 с.

¹⁴ Асқаров А.А. Ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихи. – Т., 2007. – 339 б.

¹⁵ Alimova R.R. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi (O'rta asrlar). – Toshkent: ToshDSHI, 2013. – B. 29.

¹⁶ Улашова С. XIII-XV асрларда Мовароуннахрдаги этник жараёнлар. Монография. – Тошкент: "Firdavs-Shoh" нашриёти, 2023. – 205 б.

¹⁷ Рашид ад-Дин. Сборник летописей / перевод с персидского Л.А.Хетагурова. Редакция и примечание проф. А.А.Семёнова. Т. I. К.1. – М.,-Л.: Наука, 1952. – С. 78.

Tayjiut, Chinos, u ba'zi manbalarda Nukuz deb ataladi, Nuyakin, Urut, Mangut, Durban, Baarin, Barulas, Xadarkin, Juryat, Budat, Duklat, Insut, Sukan va Kingiyat. Shu bilan birga Chingizxon Tayjiut qabilasi bilan jang qilgan paytda dug'latlar Chingizxon va uning qo'shini bilan ittifoqdosh bo'lganligini aytib o'tgan. hamda ularning birorta yo'lboshchisi hokimiyat yoki shon-shuhratga ega bo'lmaganligini ham qo'shimcha qilib o'tgan¹⁸.

Shu o'rinda, Rashid-ad-Din Tayjiutlar tatarlar bilan amakivachcha urug' vakillari ekanligi aytilgan¹⁹. Jumladan, T.D.Skrinnikova²⁰ ham Rashidad-Dinga suyanib quyidagi ma'lumotlarni keltirib o'tadi. U Mo'g'ullar va tayjiutlar umumiy shajaraga ko'ra bir avlod tarkibidan bo'lganligini aytadi. T.D.Skrinnikova mo'g'ul nomi Xobulxonning taxtga o'tirishi (ya'ni, Bodonchardan sakkizinchi avlod) haqida gapirilganda paydo bo'lsa, Tayjiutning tarixiy maydonda paydo bo'lishi ikkinchi o'g'il (yettinchi avlod) Qayduning avlodlari deb keltiradi²¹.

Dug'lat amirlaridan hisoblangan Mirzo Muhammad Haydar (1464/65-1480)²² ham dug'latlarni Alanquva (Alan Goa)²³ nasabidan tarqagan mo'g'ullarga taqaydi. U o'zining Tug'luq Temurxongacha bo'lgan tarixiy asarida mo'g'ullar shajarasi xususida alohida bayon etadi. Unga ko'ra, Tug'luq Temurxon – Esan Bug'axonning shajarasi, Esan Bug'axon ibn Suvojixon ibn Baroqxon ibn Qaro Isu ibn Motukan ibn Chig'atoy ibn Chingizxon ibn Yasukoy ibn Birton ibn Kobil ibn Tumana ibn Boysung'ar ibn Qaydu ibn Dumanin ibn Buqo ibn Buzarjinxon ibn Alanquva Ko'rklukxonning o'g'li bo'lgan²⁴.

¹⁸ O'sha asar. – B. 193.

¹⁹ Мирза Мухаммад Хайдар. Тарих-и Рашиди / Введение, перевод с персидского А.Урунбаева, Р.П.Джалиловой, Л.М.Епифановой. – Т.: Фан, 1996. – 611 с.; Рашид ад-Дин. Сборник летописей. Т. I. К.1. – М., -Л.: Наука, 1952. – С. 175.

²⁰ Монгольская империя и кочевой мир. Кн. 2: Сб. ст. – Улан-Удэ: Изд-во БНЦ СО РАН, 2005. – с.115.

²¹ O'sha yerda.

²² Тарих-и Рашиди. – С. 217.

²³ Alanquva – Mo'g'ullarning afsonaviy ajdodi. Rashid-ad-Dinning yozishicha barcha mo'g'ul qabilalari Dobunbayon va uning xotini Alanquvadan tarqagan. Alanquva oqila ayol bo'lib quralas qabilasidan bo'lgan. Ularning Belgunutoy va Bugunutoy ismli o'g'illari bo'lgan. Dobunbayon yoshlik paytida vafot etgan. Beva qolgan Alanquva rivoyatlarga ko'ra, tushida tuynukdan nurga burkangan malla sochli, ko'k ko'zli kishi unga asta-sekin yaqinlashib so'ng qaytib ketganini ko'rgan. Alanquva ilohiy mo'jiza bilan homilador bo'lib qolgan va uch o'g'il farzand tuqqan. Katta o'g'li – Bukun qatag'andan qatag'an qabilasi o'rtanchasi – Saljidan saljiut qabilasi tarqagan, kenjasi – Bodonjarqoon (Budanjir Munqaq) bo'lib, Chingizxon nasabi unga borib taqalgan. Bu uch o'g'ildan tarqalgan barcha urug' qabilalar nirun deb atalgan.

²⁴ Тарих-и Рашиди. – С. 219.

Manbalarda dug‘latlarning kelib chiqishi mo‘g‘ullardan ekanligi haqida ishoralar bo‘lsada, tadqiqotchilar o‘rtasida ular turk yoki mo‘g‘ul degan turli qarashlar hali ham mavjud. Ular turkiy urug‘lardan hisoblangan dulo (tadqiqotchilar tomonidan turlicha nomlanish holatlari mavjud – dulo, tulu, tele) qabilasi bilan bir xalq degan fikrlar ham bor. Jumladan, V.V.Bartold biz yuqorida keltirgan Rashid ad-Dinning manbasiga suyanagan holda dug‘latlarni mo‘g‘ul ekanligini ta’kidlaydi. Ularning avlodini esa Chingizxon bobosining ukasi, Budanjor Duklan bilan bog‘lagan²⁵. N.A.Aristov²⁶ esa dulular Bulg‘or knyazligining nomiga ko‘ra, Dulo urug‘iga mansubligini aytgan. U Tulu urug‘ining V asrda Gaogyu urug‘lari orasida mavjudligi haqida mulohaza qilib, VII asrda g‘arbiy turk xoqonligining beshta viloyati Dudu deb nomlanishi, keyinchalik viloyat nomiga asosan urug‘ nomi ham dulo deb nomlanganligini tahlil qilgan. Xulosa etib, N.A.Aristov dug‘latlarni dulularning avlodi deb ta’kidlab, ularning har ikkisini turkiy urug‘lari negizida shakllangan bir xalq deb keltirgan.

Asosan Xitoy manbalariga tayanib tadqiqotlar olib borgan L.P.Potapovning qayd etishicha, Turk xoqonligi tarkibida shakllangan tele qabilalarini qadimgi va o‘rta asrlar toponomikasiga muvofiq izohlaydi²⁷. Unga ko‘ra, VII asr oxiridan VIII asr oxirigacha bo‘lgan Xitoy yozma manbalarida yozilishicha, ushbu qabilalar Gobining²⁸ shimoliy tomonida Xenteydan sharqiy Tyanshangacha bo‘lgan keng hududlarda yashagan va hozirgi Mo‘g‘uliston, Tuva va Oltoy tog‘lari hududlari bu qabilalar uchun ko‘chmanchilik yerlarining bir qismi hisoblangan. L.P.Potapov aniq qaysi manbadan bu ma’lumotlarni olgani haqida ma’lumot bermagan. Uning qaydetishicha Alashan²⁹ cho‘lida joylashgan tele tog‘lari, Te-de-shan 特的山 ya’ni zamonaviy xaritada Alashan³⁰ tizmasini qayd etib o‘tgan. L.P.Potapov G‘arbdan bu

²⁵ Бартольд В.В. Дуглат. Соч. Том V. – М., 1968. – С. 529.

²⁶ Аристов Н.А. Заметки об этническом составе тюркских племен и народностей и сведения об их численности // “Живая старина”, вып. III-IV. – СПб., 1896. – С. 298.

²⁷ Потапов Л.П. Этнический состав и происхождение алтайцев. Историко-этнографический очерк. / Отв. ред. А.П.Окладников. – Л.: Наука, 1969. – С. 147-149.

²⁸ Gobi cho‘li – Mo‘g‘ulchada Goubi, Xitoycha 戈壁沙漠 Gēbì shāmò – Gobi cho‘li, shimoliy Xitoy va Mo‘g‘ulistonning janubida joylashgan katta sovuq cho‘l va o‘tloqli hudud. Bu dunyodagi oltinchi eng katta cho‘ldir. Cho‘lning nomi mo‘g‘ulcha Gobi so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, mo‘g‘ul platosidagi barcha suvsiz hududlarga nisbatan ishlatilgan.

²⁹ Alashan cho‘li – Xitoyning shimolida Nanshan va Gobi Oltoy o‘rtasidagi pasttikisliklarda joylashgan.

³⁰ Потапов Л.П. Этнический состав и происхождение алтайцев. Историко-этнографический очерк. – 147 с.

togʻlarga Irtishning yuqori qismidan oʻtib Moʻgʻuliston Oltoy togʻlariga olib borgani haqida aytadi. Soʻng Rashid ad-Dinning yilnomalarida tula atamasi Bargudjin Toʻqum yaʼni, Moʻgʻulistonda yashovchi turkiy oʻrmon qabilalaridan birining etnonimini bildiradi deb izohlab oʻtgan³¹. Fikrimizcha, L.P.Potapov Xitoy yilnomalariga asoslanib Tele yoki Tula nomi bilan keltirayotgan bu urugʻ dulularning Xitoycha talqiniga suyanan holda oʻz tadqiqotlarida tele atamasini ilgari surgan.

Shu oʻrinda, mahalliy tadqiqotchilarimizning ham dugʻlatlarning etnik shakllanish jarayoni haqidagi fikrlari mavjud. Jumladan, K.Shoniyozov dula Xitoycha tulu qabilalari bilan bir xalq boʻlganligi hamda dula etnonimini uning ilk ajdodlari Uygʻurlar boʻlganligi haqida aytgan. Uygʻurlarni esa xunlarga taqagan³². Aksariyat adabiyotlarda dula etnonimi, dugʻlat (dulat) atamasi bilan tenglashtirilib kelinmoqda. K.Shoniyozov asosan N.A.Aristovning fikrini toʻgʻri deb hisoblagan va dugʻlatlarni dulularning avlodi deya taʼkidlagan. U bu fikrini aynan Turk Xoqonligi yemirilgandan soʻng dulular oʻz nomlarini dugʻlat nomiga oʻzgartirgan degan yondoshuv bilan isbotlashga harakat qilgan. Chigʻatoy ulusi hududiga aynan Ili vodiysi Yettisuv, Sharqiy Turkiston va Movarounnahr hududlarida dastlab dulular keyinchalik dugʻlatlar yashagan deb taʼkidlagan³³.

A.Asqarov dugʻlatlarni XIV-XV asrlarda Movarounnahrda yashagan yirik qabilalardan biri boʻlgan deb yozadi. U V.V.Bartold va N.A.Aristovning fikriga qisqacha toʻxtalib, N.A.Aristovning xulosalariga javoban agar dulular turkiy qabila boʻlsa u holda dugʻlatlar ham kelib chiqish jihatidan turkiy boʻlib chiqishini aytadi. A.Asqarovning fikricha, dulular Turk hoqonligi yemirilgach ikki qismga boʻlinib ketganligi va ularning bir qismi Ilida, boshqasi Yettisuvda qolganligini aytadi. Bu hududlarda XIII asrning ikkinchi choragidan Chigʻatoy ulusi tashkil topgach ulusning sharqiy hududlarida Manglay Suba (“Quyosh tomonga qaragan yer”) mulki tashkil topganligi, keyinchalik esa Yettisuvdan Qashgʻargacha boʻlgan hududlarni

³¹ Oʻsha asar. – B. 148-151.

³² Шониев К.Ш. Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни. – Т.: Шарк, 2001. – С. 152-153.

³³ Oʻsha joyda.

boshqarishni dugʻlatlarga topshirganligini aytadi. U bu hududlarda istiqomat qilib kelayotgan turkiy dulular, hudud boshqaruvini oʻz qoʻliga olgan moʻgʻul dugʻlatlariga singib ketganligini aytib oʻtadi³⁴. Yana qoʻshimcha sifatida, dugʻlatlarning ayrim guruhlar XIV-XV asrlarda Fargʻona vodiysida, Samarqand va Xisorda Qorategin va boshqa joylarda yashaganliklarini taʼkidlaydi. Shu oʻrinda Xisor dugʻlatlari sultonlari bilan Zaxriddin Muhammad Bobur 1483-1530 oʻrtasidagi bogʻliqlik haqida ham qisqacha toʻxtalib oʻtgan³⁵.

Aynan Zaxriddin Muhammad Bobur ona tomonidan Dugʻlatlarning avlodi edi. Onasi Qutlugʻ Nigorxonim Tugʻluq Temurxonning oltinchi avlodi boʻlib, yaʼni Xizr Xoʻjaxon, Muhammadxon, Sheralixon, undan soʻng Uvaysxon, Yunusxon uning qizi Qutlugʻ Nigorxonim Zaxriddin Muhammad Bobur yettinchi avlod hisoblanadi. Shu boisdan mahalliy tadqiqotchilar tomonidan Dugʻlat amirlari va Zaxriddin Muhammad Bobur oʻrtasidagi siyosiy ijtimoiy munosabatlari haqida ijobiy fikrlar bildiriladi³⁶.

S.Ulashovning fikriga koʻra dugʻlatlar ilk bor XIII asr birinchi choragidan forsiy manbalarda tilga olingan. Sababi, moʻgʻul istilosi natijasida mintaqaga boshqa etnoslar qatori dugʻlatlarning kirib kelgan edi³⁷. Yana qoʻshimcha sifatida Tarixi Rashidiydan quyidagi maʼlumotlarni keltiradi. Yaʼni, Qashgʻar va Xoʻtan aholisini toʻrt qismga boʻladi. Birinchisi “Tuman” – ular xonga tobe boʻlib, har yili xonga soliq toʻlagan. Ikkinchisi “Qavchin”, uchinchisi “Aymoq”, toʻrtinchisi esa shariat mansabdorlari masjid madrasa, vaqf yerlarining mutasaddilari boʻlganligini aytib aynan ularning ikkinchi va toʻrtinchi urugʻlarini Dugʻlatlarning ota bobolari boshqarganligini keltiradi. Shu bilan birga Dugʻlatlar moʻgʻullarning ulusbegilari³⁸ boʻlganligini ham aytib, xarbiy qoʻshinlar toʻgʻridan toʻgʻri ularga boʻy sungan³⁹ degan maʼlumotlarni keltiradi.

³⁴ Асқаров А.А. Ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихи. – Т, 2007. – Б. 262.

³⁵ Оʻsha joyda.

³⁶ Бобур. Бобурнома. – Т.: Ўзбекистон, 2008. – 39-40 б.; Шониёзов К.Ш. – Б. 312.

³⁷ Улашова С. XIII–XV асрларда Мовароуннахрдаги этник жараёнлар. – Тошкент: “Firdavs-Shoh”, 2023. – б. 106.

³⁸ Оʻsha joyda.

³⁹ Оʻsha joyda.

Shu o'rinda Movarounnahrda dug'latlar Farg'ona, Toshkent, Samarqand va Xisorda yashaganligi va sharqiy Turkiston Issiqko'lining janubi hamda Farg'ona vodiysining shimoliy qismida ko'chib yurgan deb aytadi. Aynan XIV asrning ikkinchi yarmi XV asrdan Chig'atoy ulusida ularning mavqeyi oshib borganligini ta'kidlab o'tadi⁴⁰.

Dug'latlarning aynan XIII asrdan boshlab Markaziy Osiyoning ichki boshqaruv tizimida ko'zga tashlana boshlaganligining o'zi ularning Turkiy dulu emas balki, mo'g'ul dug'latlari deyishga o'z davri manbalariga suyanan holda asosimiz bor.

XULOSA

Dug'latlar asli mo'g'ul urug'larining negizi asosida shakllangan. Dulular esa turkiy urug'lardan biri bo'lgan va bu ikki urug' vakillarining davriy bosqichlarida ham tafovutlar katta. Shu boisdan dulular va dug'latlarning etnik shakllanishi davriy farqliligi bilan ajralib turadi. Dug'latlar Mo'g'ullarning davlatida doimo o'zlarining strategik tasir doirasiga ega bo'lgan. Chingizxon davrida ham Chig'atoy va undan keyingi davrlarda ham ma'lum hududlarni boshqarib kelganlar. Dug'latlar Mo'g'ul bo'lsada, turkiy musulmon madaniyatini o'zlariga singdira olgan urug' vakillari sifatida ajralib turgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ahmadali Asqarov. O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi. – Toshkent: “Universitet”, 2007. – 340 b.
2. Bekmuradov S.T. “Al-Mulhakat Bi-S-Surah” and Translations with Notes of the Chapter about History of Mongols // International Journal of Central Asian Studies. Volume 22. 2018. – P. 171-192.
3. Bekmuradov S.T. History of the Chigatay Nation in Arabic Sources // International Journal of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD). – P. 56-59.
4. The Tarikh-i-Rashidi: of Mirza Muhammad Haidar, dughlat: a history of the Moghuls of Central Asia / an English version edited, with commentary, notes, and

⁴⁰ O'sha joyda.

map by N. Elias; the translation by E. Denison Ross.: Sampson Low, Marston, and Company, 1895. – 535 с.

5. Аристов Н.А. Заметки об этническом составе тюркских племен и народностей и сведения об их численности // “Живая старина”, вып. III-IV. – СПб, 1896. – С. 291-300.

6. Бартольд В.В. Двенадцать лекций по истории турецких народов Средней Азии; Карлуки; Дуглат; Образование империи Чингиз-хана; История турецко-монгольских народов; Тюрки. Соч. Т. V. – М, 1968. – С. 753.

7. Бартольд В.В. Туркестан в эпоху монгольского нашествия. Соч. Т. I. – М, 1963. – С. 760.

8. Баходирхон А. Шажарайи турк: Ўрта ва катта мактаб ёшидаги болалар учун /Масъул муҳаррир ва сўзбоши муаллифи Б.А.Аҳмедов. – Тошкент: Чўлпон, 1990. – 192 б.

9. Бобур. Бобурнома. – Т.: Ўзбекистон, 2008. – 287 б.

10. История Рашиди / Мирза Мухаммад Хайдар; [введение, пер. с перс. А.Урунбаева, Р.Джалиловой, Л.Епифановой; примеч. и указ. Р.Джалиловой и Л.Епифановой; отв. ред. В. Рахманов]; Акад. наук Узбекистана, Центр восточных рукописей им. Абу Райхана Бируни, Междунар. общественный фонд им. Бабура. - Изд. 4-е, полная версия. – Ташкент: Sharq, 2016. – 783 с.

11. Мирза Мухаммад Хайдар. Тарих-и Рашиди / Введ, пер. с перс. А. Урунбаева, Р. Джалиловой, Л.М. Епифановой. – Т.: Фан, 1996. – 727 с.

12. Мирза Мухаммад Хайдар. Тарих-и Рашиди / Введение, перевод с персидского А.Урунбаева, Р.П.Джалиловой, Л.М.Епифановой. – Т.: Фан, 1996. – 726 с.

13. Мирзо Улуғбек. Тўрт улус тарихи (Британия музейи (Англия) қўлёзмаси. инв. № ADD 26190: Тарих-и арбаъ улус). – Тошкент: Чўлпон, 1994. – 352 б.

14. Монгольская империя и кочевой мир. Кн. 2: Сб. ст. – Улан-Удэ: Изд-во БНЦ СО РАН, 2005. – 298 с.

15. Потапов Л.П. Этнический состав и происхождение алтайцев. Историко-этнографический очерк. / Отв. ред. А.П. Окладников. – Л.: Наука, 1969. – 196 с.
16. Рашид ад-Дин Фазлаллāх. Джāми ат-тавāрих Т. I. Ч. 1. / Критический текст А.А. Ромаскевича, А.А. Хетагурова, А.А. Ализаде. – М.: Наука, 1968. – 588 с.
17. Рашид ад-Дин. Сборник летописей / перевод с персидского Л.А.Хетагурова. Редакция и примечание проф. А.А.Семёнова. Т. I. К.1. – М.,-Л.: Наука, 1952. – 220 с.
18. Рашид ад-Дин. Сборник летописей / перевод с персидского О.И.Смирновой, примечание Б.И.Панкратова и О.И.Смирновой. Редакция и примечание проф. А.А.Семёнова. Т. I. К.2. – М.,-Л.: Наука, 1952. – 316 с.
19. Тарих-и Рашиди (Рашидова История): Перевод с персидского язкка, 2-е изд. дополненное. – Алматы: «Санат», 1999. – 656 с.
20. Улашова С. XIII-XV асрларда Мовароуннаҳрдаги этник жараёнлар. Монография. – Тошкент: “Firdavs-Shoh” нашриёти, 2023. – 205 б.
21. Шониёзов Карим. Ўзбек халкининг шаклланиш жараёни /Таҳрир ҳайъати: Д.А.Алимова, Э.Х.Арифханова, У.С.Абдуллаев ва бошқ, – Т.: «Шарк», 2001.– 464 б.